

DEMOKRATIZAM I DELATNOST KOMUNISTA U ARMIJI

Da li se i do koje granice može, više nego do sada, razviti demokratizam u radu organizacije SK u Armiji — jedno je od bitnih pitanja o kome se raspravlja posle dva poslednja plenuma CK SKJ. Negde se traže i objašnjenja da li i u kom vidu može biti reči o demokratizmu u radu vojne organizacije. Sve ove razgovore odlikuje konstruktivno nastojanje da se radi bolje, da se više doprinese snazi i efikasnosti armije, njenom unutrašnjem jedinstvu i progresivnoj ulozi u društvu. Pri ovome se polazi od mesta, uloge i napora Saveza komunista, usmerenih na dalji razvoj revolucionarnih i demokratskih tekovina našeg socijalističkog sistema i realnih uslova u armiji.

Odmah treba reći da u ovim našim razgovorima nije reč o demokratskim oblicima upravljanja i rukovođenja u vojnoj organizaciji, pošto njih i ne može biti u armiji s obzirom na načela jedinstva, subordinacije i komandovanja. Ovo samo po sebi isključuje, na primer, rad izbornih i predstavničkih organa u vojsci, izglasavanje odluka većinom, polaganje računa pred biračima, pravo ponovnog izbora, opoziv i druge demokratske institucije. Čak i kad je biran komandir, što se primenjivalo u nekim krajevima u početku ustanka, tako izabrane starešine donosile su odluke bez konsultovanja boraca i za njih odgovarale samo svojim pretpostavljenim. I u teritorijalno-milicijskoj organizaciji vojske, onako kako su o njoj govorili klasici marksizma ostaće mnogi elementi vojne hijerarhije, subordinacije i komandovanja i pored toga što će biti moguće da se takve jedinice mnogo demokratskije organizuju.

Danas kada na žalost, postoji i dalje opasnost od rata za svaku zemlju — i veliku i malu — postoji potreba da savremene armije budu efikasne u donošenju odluka u što kraćem vremenu, po strogoj nadležnosti i subordinaciji u vojnoj hijerarhiji, i u obaveznom i doslednom izvršavanju naređenja, uz primenu i najtežih sankcija prema onima koji to otkazu. Ovo jednako važi i za armiju u socijalističkim i kapitalističkim zemljama. Mnoge nijasne u tome — bilo da se ogleđaju, kao kod Kineza, u ukidanju činova za starešine, u rotaciji kadrova na najvažnijim funkcijama ili odgovornosti najstarijeg komandanta ili ministra odbrane pred skupštinom i vladom — bitno ne menjaju osnovne oblike vojnog rukovođenja.

Demokratski, narodni karakter armije ispoljava se u karakteru ciljeva koje ona ostvaruje kao oruđe jednog sistema, u njenoj ulozi u društvu, a najviše i najpotpunije u unutrašnjim odnosima među ljudima, u njihovom vaspitanju i progresivnom političkom delovanju. Ako društvo nije socijalističko ni demokratsko, ni odnosi u njegovoj armiji ne mogu biti takvi. Međutim, socijalističko društvo i njegova armija mogu neprekidno negovati i razvijati demokratske

odnose među ljudima u okviru svoje vojne organizacije iako ona nije zasnovana na sistemu samoupravljanja. U opštoj militarizaciji kineskog društva, ukidanje činova i obaveza starešina da određeno vreme vrše i vojničke dužnosti u armiji, po suštini i dometu znače veoma malo za stvarnu demokratizaciju armije i društva. Nasuprot tome, za demokratizam više znače poštovanje ličnosti, njenih prava i slobode, zakonitosti i drugarski odnosi u armiji jedne socijalističke zemlje kao što je naša, i u uslovima kad je njena armija organizovana takoreći na klasičan način.

U okviru ovakvih saznanja i naše prakse, jedino je pravilno da i razgovori o usavršavanju vojnog rukovođenja polaze, pre svega, od naše koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata i od toga koliko je ono efikasno s obzirom na savremena borbena dejstva, na razvoj ratne tehnike i kvalitet ljudi, koliko odgovara našim uslovima i mogućnostima. Vojna organizacija i rukovođenje njome moraju se razvijati uz pun oslonac na naučna dostignuća i studiozne analize vojne prakse. Po mom mišljenju, samo bi se unosila nejasnoća kada bi se demokratskom procedurom nazivalo nešto što je normalno za svako studiozno, savesno i savremeno rukovođenje, kao što je: prethodno istraživanje raznih alternativa za odluku, konsultovanje mišljenja potčinjenih, eksperata i saradnika. Samo tako se mogu izbeći teške posledice od proizvoljnosti i subjektivizma. Da li će biti duža ili kraća procedura u ovome, jedino će zavistiti od raspoloživog vremena i kritičnosti borbene situacije, ali kao metod savremenog rukovođenja ovo ostaje. Najnovija usavršavanja idu za tim da se automatizacijom i elektronikom obezbedi što veća masa podataka u što kraćem vremenu, kako bi proces odlučivanja u jednom štabu bio u punom smislu stvaralačko razmatranje raznih alternativnih rešenja da bi odluka komandanta bila što kompletnija. Svakako da se neće zanemarivati ni drugi naponi za usavršavanje vojne organizacije. Odnosi armijskih rukovodećih organa prema društvu i organima vlasti, razni oblici političke delatnosti i zajedničke saradnje u poslovima narodne odbrane danas su predmet razrađivanja i istraživanja većine zemalja. Imperativ je vremena da se armija usavršava i da kao oružana sila društva što dublje srasta sa svim njegovim institucijama.

Stoga je sasvim razumljivo što se sadanje diskusije o demokratizmu najviše zadržavaju na pitanjima odnosa i položaja ljudi u vojnoj organizaciji, bolje rečeno u tretmanu ličnosti i njenih ljudskih vrednosti. Pun razvoj slobodne i konstruktivne ličnosti u socijalističkom društvu nužno zadržava isti karakter i u armiji. Vojno rukovođenje mora neprestano da polazi od garantovanih prava, sloboda i obaveza koje socijalistički građanin ima u našem društvu. Poštovanje zakonitosti, socijalističko i patriotsko vaspitanje ljudi, razvijanje drugarstva, poštovanje ljudskog dostojanstva, ravnopravnost ljudi pred zakonom i u korišćenju socijalističkih tekovina, bez obzira na nacionalnu pripadnost, položaj u službi, na razlike u jeziku i običajima — samo su atributi socijalističkih odnosa u armiji koji se moraju neprestano negovati i dalje usavršavati. Svaka zloupotreba položaja i kršenje zakonitosti, maltretiranje i unižavanje

dostojanstva ljudi, svako narušavanje drugarstva i podvajanje vojnika i građanina, zavodenje atmosfere zastrašivanja, poltronstva i podozrenja bili bi teške povrede socijalističkog, narodnog karaktera naše armije, odnosno demokratičnosti i demokratske atmosfere koja u njoj vlada. Najteži oblici zastranjivanja ove vrste nisu se mogli ispoljiti u našoj armiji s obzirom i na temeljna načela na kojima je izgrađeno naše društvo i odnosi u armiji, kao i na drugogodišnja iskustva ratnih i poratnih vojnih kadrova, kao i na ono što mladi ljudi dolaskom u armiju donose sobom.

Jasno je da se ovakva demokratičnost u odnosima među ljudima u armiji ne ostvaruje bez napora ili sama od sebe. Odnosi subordinacije, pa prema tome odnosi i ovlašćenja starijih prema mlađima po činu i svih zajedno prema vojniku, mogu — kako se to kaže — da reprodukuju nepravilnosti i zastranjivanja i pored pozitivnih propisa i opštih uslova koji to ne dozvoljavaju.

Zato komande i organizacije SK u JNA neprekidno vode borbu protiv subjektivnih grešaka i nepravilnosti da iste ne bi dobile ozbiljnije razmere. Razumljivo je onda što se i borbe za pravilne unutrašnje odnose, za demokratsku i drugarsku atmosferu, mora voditi aktivnošću subjektivnih snaga, vojnih starešina i članova SK u jedinicama. U tome nikad nema mirovanja i zadovoljavanja postignutim, tu uvek ima gde i šta da se usavršava.

Dakle, vojna organizacija ne rađa sama po sebi neljudske odnose, niti onemogućuje razvoj demokratske atmosfere i humanosti u armiji, ali ona može da reprodukuje nepravilne odnose ako u njoj stalno ne deluju subjektivne snage, a pre svega Savez komunističke omladine. Za suštinu demokratskih odnosa u armiji nije prepreka što nema doslovno ostvarene jednakosti ljudi po položajima i ovlašćenjima, jer toga nema ni van nje. U armiji vojna lica deluju samo u okviru specifične podele rada, svako na svome mestu i po dobijenom zadatku. Kao i u društvu, ova različitost zanimanja nije osnova za neravnopravne i nedemokratske odnose, ako se obezbeđuju prava i poštovanje ličnosti. Čovek se ne buni što, na primer, kao građanin mora postati vojnik, jer je to opšta obaveza i dužnost, niti zbog toga što je podoficir ili oficir, jer se na to dobrovoljno opredelio. Ljudi reaguju kad se im nezakonito i nepravedno krnje interesi, i rezultati njihovog rada, kad se vređaju njihova ličnost i vrednost.

U jednoj anketi vojnici su pred odlazak kući istakli da mnogo cene odnose drugarstva i brigu starešine prema njima i ono što su naučili, ali da im smeta nejasnost zahteva i tolerantnost nekih starešina prema slabim vojnicima. Ovo im — kažu oni — više smeta nego vojna disciplina za koju je dobar broj njih očekivao da će biti i stroža. Takva su shvatanja i ljudi van armije. Razvijen demokratski život i samoupravljanje u društvu nisu sami po sebi uticali da se mladi ljudi u armiji postavljaju anarhično. Naprotiv, anarhično su postupali oni pojedinci koji su do dolaska u armiju bili slabi radnici, vaspitno zapušteni i u sukobu sa zakonom, ali i to ne svi.

Dve i po decenije iskustva u izgradnji JNA bilo je sasvim dovoljno da se vidi da pun sadržaj „armijskom” demokratizmu

organizacija SK u jedinicama. Njen uticaj i uloga u tome odražavaju se ne samo na članove SK već i na čitav sastav. Za nas je, ovom prilikom, od naročitog interesa da se sagleda da li je u tome dovoljno učinjeno i šta se može novo i bolje učiniti. I mnoge kapitalističke zemlje traže za svoju armiju još neki društveno-politički činilac koji bi, pored vojne organizacije, pozitivno uticao na moral i političko opredeljenje ljudi. Zbog klasnih i političkih suprotnosti i postojanja više partija koje se bore i za uticaj u armiji, one nisu u mogućnosti da to reše prisustvom jedne političke partije, pa to nadoknađuju najčešće verskom organizacijom u vojsci, političkim, psihološkim i informativnim aparatom i slično, da bi vaspitni uticaj odgovorio zvaničnoj doktrini i politici.

Kod nas u vojsci organizacije SK su nosilac socijalističkog vaspitnog uticaja i drugarskih odnosa među ljudima. Vaspitnim radom, ličnim primerom i idejnim uticajem politički najsvjesnijih članova, ona uzorno deluje na ljude u svojoj sredini, pojačava njihovu odgovornost i doprinosi vojnoj službi. Time je ona postala značajan faktor u jačanju čvrstine i efikasnosti naše armije. Ali organizacija SK u armiji mora stalno da usavršava sadržaj i metod svoga delovanja kao integralni deo Saveza komunista Jugoslavije. Stoga u ovim diskusijama oko reorganizacije SK postaje aktuelno da se kritički sagleda kako ona to može da poboljšava s obzirom na svoje mesto i ulogu u armiji.

Ako hoće da se istakne težište sadanjih nastojanja u usavršavanju mesta i uloge organizacije SK u armiji, to se može ukratko formulisati kao napor za dalje obogaćivanje idejno-političkog sadržaja i za produbljivanje demokratskih oblika i metoda delovanja komunista u armiji. Ovo prvo prati dosta nerazumevanja i poteškoća u primeni, jer se ne zna uvek šta su to idejno-politički sadržaji i kako ih u raspravama o armijskoj problematici iznađati. Kod ovoga je korisno podsetiti da je u svoje vreme značilo napredak to što je organizacija SK i u armiji mogla da tretira svako aktuelno pitanje, bez obzira na to iz kog je domena i bez bojazni od prigovora da se upliće u komandovanje. Posle dugogodišnje prakse u angažovanju komunista na mnogobrojnim zadacima, i mi u armiji konstatujemo da postoji opasnost da se organizacija SK isuviše iscrpljuje na sitnim pitanjima iz prakse, bilo da su to tekuća organizacijska pitanja u primeni Statuta SKJ, ili tekući zadaci iz života i rada jedinica (prijem regruta, ishrana, logorovanje, slabosti u stržarskoj službi, čuvanje imovine, disciplina i slično).

U takvom isuviše praktičkom tretiranju ovih pitanja od kojih su mnoga, sasvim i potpuno, u nadležnosti vojnih instanca, dolazi do paralelizma u radu, organizacije SK prema komandi, do prečestih sastanaka sa takvim sadržajem, do prenaplašene kritike prema dole, tj. prema krajnjim izvršiocima i do izricanja paralelnih partijskih i vojničkih kazni za iste disciplinske greške. To sve utiče na slabljenje idejne i političke uloge organizacije SK i jačanje njene transmise uloge prema komandi, koja tako otupljuje svoje delovanje. Posledice toga nisu beznačajne ni kad se radi o odnosima među članovima jedne organizacije SK. Jer u ovakvim pitanjima,

gde se tretira oblast usko vezana za tekuće zadatke, razumljivo je što najviše znaju i najviše se smatraju odgovornim članovi SK na dužnostima komandira i komandanta, načelnika, referenti, dok se krajnji izvršioци podoficiri i vojnici većinom osećaju manje pozvanim da pretresaju opšte stanje i mere.

Idejno-politički sadržaji su i za organizaciju SK u armiji težište rada, ona time može samo jačati svoju usmeravajuću vaspitnu i vodeću ulogu. Stoga su u tom smislu nužna svestrana nastojanja i pomoć, osobito osnovnim organizacijama. Problematika društveno-političkog razvoja u zemlji i problemi kojima se bavi čitav Savez komunista vrlo su važni za rad osnovne organizacije. Za komuniste u armiji od posebnog su značaja sve pojave političke prirode koje nastaju kroz odnose i stanje u jedinici, s obzirom i na nacionalnu pripadnost, saradnju i uticaj jedinice na terenu i krupne zadatke u obuci i političkom obrazovanju. Kako ljudi gledaju na odbrambene mogućnosti svoje zemlje, ima li tu defetizma i demoralisanja, kako cene svoju borbenu tehniku, koliko su prožeti ljubavlju prema zemlji, ima li tu negativnog uticaja i štetnih pojava; kakvi su odnosi među ljudima, između starijih i mlađih; da li i u vojnom rukovođenju nema birokratizma; gde su uzroci kriminaliteta i nekih pojava nediscipline — sve to i mnogo drugo, gledano po delovanju subjektivnih činilaca, po javnom mnenju i raspoloženju ljudi — više odgovora sadržaju rada SK, nego sitna tekuća pitanja koja su više u delokrugu rada komandi. Neposrednije od toga dolaze pitanja marksističkog obrazovanja komunista i njihovo političko delovanje i informisanje, čime se sadržaj organizacija SK inače mora stalno ispunjavati. Na sastancima osnovnih organizacija i komiteta, može se očekivati da će ubuduće biti mnogo više ovakvih tema.

Načelno bi i o svakom drugom pitanju vojne izgradnje, kao i do sada, mogla da raspravlja organizacija SK, ali će to svakako biti ređe postavljeno, i to kada je dobilo izuzetnu važnost, bilo zbog razmera i širine zadatka oko koga treba nanovo mobilisati ljude, bilo zbog moralno-političkih konsekvenci koje nastaju, ili zbog promena u odnosima među ljudima. Ako su, na primer, neki organi ispunili svoje zadatke u pogledu ishrane i jedan broj ljudi nije redovno obezbeđivan toplom i dobrom hranom, zbog čega je nastalo ozbiljno reagovanje — organizacija SK mora da se pojavi, da bi rasvetlila uzroke i sugerirala mere, a i da bi svojim članovima razjasnila kako da se postave i deluju. Ako je pak sve u redu, zašto bi smo za te ili druge tekuće poslove iscrpljivali snage političke organizacije kakav je Savez komunista.

Takvi i slični idejno-politički sadržaji će od sastanaka osnovnih organizacija napraviti mesto gde će se komunisti uzdizati, saznavati novo u razradi partijske politike i u usmeravanju svoje delatnosti. U oblasti šireg, idejno-političkog i naučno zasnovanog razmatranja raznih pojava i pitanja, članovi SK neće se razlikovati po činovima, već po poznavanju predmeta o kome je reč, snazi diskusije. Neće se onda kritika i pozivi na akciju upućivati pretežno „nadole”, već na svakog onoga koji zaostaje i ne shvata. Jedino tako je moguće izdvojiti članove SK od nečlanova, razlikovati ih po idejno-političkom prednjačenju i masovnim aktivnostima.

Povezano s tim je neophodnost promena metoda političkog delovanja organizacije SK u armiji. Nije samo nedemokratski što se mnoge osnovne organizacije zatvaraju u sebe, što se „sastančenje” smatra radom, već što takav metod odvađa organizaciju SK i komuniste od sredine u kojoj žive i rade. U armiji nema drugih društveno-političkih organizacija kao što su to Socijalistički savez, sindikat, omladina i boračke organizacije, pa da komunistima posluže kao tribina za političko istupanje. Komunisti u jedinicama moraju direktno i neuporedivo više nego do sada da se za masovno delovanje koriste raznim vodnim i četnim sastancima, vojničkim univerzitetima, skupovima, aktivima, otvorenim sastancima, informisanjem i zajedničkim dogovorima s komunistima van armije; da u manjim grupama i pojedinačno ispoljavaju svoj pokretački i vaspitni uticaj. Sastanci, seminari, predavanja po programu namenjenim za članove SK samo su oblici ideološkog obrazovanja, tj. praktičnog pripremanja za političko delovanje posle toga. Ako ovo više razvijemo, i najstariji članovi po stažu će morati da istupaju u svojoj jedinici, kao i oni mlađi u svojoj. Ljudi pred kojima se politički istupa lako će razumeti onoga koji zna i primerno deluje od onoga koji nije takav. Velika veština sekretara organizacije biće u tome da, prema pitanju koje se pretresa, nađe najpogodnije načine kako da se stavovi SK prenesu na celu jedinicu, njima razvije diskusija i ostvari vaspitni uticaj.

Za demokratizaciju unutrašnjeg života organizacije SK u JNA poseban značaj ima i otklanjanje nekih nepravilnih kriterija, nastalih u pisanoj i nepisanoj praksi — po kojima se u organizacijama SK u suštini nejednako tretiraju komunisti — vojnici i podoficiri prema oficirima. Možda je to posledica toga što su kod nas dosta dugo postojale posebne organizacije za starešine, a posebne za vojnike i što se isuviše kruto polazi od tzv. mladosti i nedozrelosti, kad se radi o podoficirima, ili pak od preuveličavanja činjenice što vojnici privremeno borave u vojsci. Bilo jedno ili drugo, gotovo da se nisu izvukli odgovarajući zaključci iz činjenice što u nekim osnovnim organizacijama broj članova SK — vojnika čini polovinu, što neki od njih imaju preko 25 godina starosti i staž od 3—4 godine u SK. Kod podoficira kao da se prenebregava činjenica što veliki broj najspособnijih komanduje vodovima ili rukuje odeljcima i magacinima milionskih vrednosti, što ih je gotovo polovina sa dugotrajnim armijskim i partijskim stažom. Uprkos svemu, tek po koji podoficir se nađe izabran u komitet SK i za sekretara osnovne organizacije. Ovde su nužne izmene ovakve prakse i u odnosu na prijem u SK i u pogledu izbora na rukovodeće funkcije SK. Mislim da ništa ne može da opravda to što u sekretarijatima nekih osnovnih organizacija pa i u komitetima nema i vojnika članova SK, kao i to što se podoficiri ne biraju u komitete SK po sličnom kriteriju kao i oficiri. Pored moralnog lika, najvažniji je kriterij sposobnost i društvena aktivnost koju pojedinac ispoljava u svojoj jedinici i van nje.

Promene u organizacijskoj strukturi SK u armiji imaju u ovom sklopu vrlo značajno mesto. One se sprovode da bi se, u prvom redu, što jače ispoljio demokratizam u organizaciji komunista, kao i njena idejna uloga. Već se u dosadašnjim diskusijama, povezano sa onima van armije, uočilo šta se mora otkloniti kao prevaziđeno i nedemokratsko. Nalazimo se pre i u toku odluke o odvajanju funkcije sekretara opunomoćstva od vojnih funkcija; nastoji se sprovesti načelo da se u sekretarijat ne biraju ljudi sa nekoliko najodgovornijih vojnih funkcija, preovladava stav da i u najviša rukovodstva treba da uđu ljudi iz osnovnih trupnih jedinica različitih činova i sa različitih nivoa; gotovo su opšti zahtevi da se izbornost rukovodstava proširi do najviših i da se smanji broj stepenica rukovodstava itd. Ovo su značajne promene za demokratizaciju organizacije SK u armiji.

Međutim, ove promene bile bi polovične ako se težište rešenja ne bi odnosile na mesto i ulogu osnovnih organizacija i komiteta koji njima rukovode, jer je tu naša društvena baza, tu treba meriti efekte i domete našeg političkog i vaspitnog uticaja. Za dosadašnji odnos osnovne organizacije prema vojnoj strukturi karakteristična je njena vezanost za formacijske jedinice — vodove, čete i bataljone, izvesna usitnjenost, pa otuda i lakše zapadanje u praktikizam i u položaj transmisije komandi. Diskusije i predlozi o tome saglasni su u zahtevima za krupnijim osnovnim organizacijama i u isticanju prednosti koje ono može da ima za njihovo osamostaljivanje i dobar politički sadržaj. Ali, velike su razlike u određivanju iskustvenih granica za najniže i najviše brojno stanje organizacija. Najbliži su realnosti i dosadašnjim iskustvima, po mome mišljenju, oni koji insistiraju da se osnovne organizacije osnivaju za sastave nekoliko bataljona-diviziona i manjih artiljerijskih pukova (od 50 do 120 članova), a da se ne ide na osnivanje jedne organizacije za čitav puk — brigadu ili za ustanovu sličnog brojnog stanja članstva.

Očigledno je da će manji broj osnovnih organizacija moći da sa više svojih članova utiče na rad komiteta koji će lakše i neposrednije konsultovati članstvo, sekretare i sekretarijat o raznovrsnim pitanjima. Za račun osnovne organizacije ili po njenom zahtevu komiteti će moći da organizuju razne seminare, skupove komunista, miteta moći da biraju članovi komiteta i svih viših instanci. sastanke pojedinih grupa, aktiva i slično. Tako će se otkloniti ona nepoželjna praksa kod nekih komiteta koji su zaduživali svoje članove za pojedine organizacije ili su, u nedostatku metoda široke konsultacije i kontakta sa članovima, često sazivali sekretare i pojedine kategorije članova na razne proširene sastanke i sl. Veoma je važno to što će se iz ovakvih osnovnih organizacija i njihovih ko-

Posebno pitanje predstavlja kako organizovati rad ovakvih osnovnih organizacija, a da se izbegne pasivnost velikog broja članova. Za buduću praksu to ima gotovo veći značaj od nekih manjih organizacionih promena. Već se pokazala nepogodnom podela veće osnovne organizacije na partijska odeljenja ili stalne aktive, pošto se ovi ubrzo pretvaraju gotovo u samostalne organizacije koje jedino nemaju puna statutarna ovlaštenja. Izgleda vrlo korisnim da se

pokuša primena novog metoda u organizaciji delovanja komunista u velikim osnovnim organizacijama. Sekretar, odnosno sekretarijat bi, na osnovu konsultacije članstva i komiteta, izradio pregled — plan perspektivnih zadataka, na primer, u tromesečnom periodu. U njemu bi se nalazili neki idejni politički problemi o kojima smo već govorili, zatim zadaci organizacione izgradnje; zadaci vezani za krupnija pitanja vojne izgradnje; oni iz društveno-političke saradnje i delovanja na terenu; zatim značajni za politički i kulturni život i odnose u jedinici i sa vojnicima, kao i oni koji sugeriraju i obavezuju viša rukovodstva. Pojedini, tako izdvojeni zadaci, mogu poslužiti kao osnova oko koje bi sekretarijat angažovao grupe najodgovornijih članova — aktivista. Oni bi proučili pitanja o kojima treba da se da analiza i predloži i razvije aktivnost svih komunista. Oni bi, kao najbolji poznavaoi tog pitanja, kao ljudi koji su se u tome posebno istakli, vodili glavnu reč, inicirali i uticali na aktivnost drugih. Sa rukovodiocima tih inicijativnih grupa sekretar (ili sekretarijat) bi povremeno razgovarao, upućivao ih na delatnost između sastanaka, usvajao njihove predloge za dnevni red ili njihova pitanja i probleme postavljao višim rukovodstvima. Navedena podela aktivista gasila bi se čim se u određeno vreme ostvare najvažniji zadaci. Posle se stvara nova slična organizacija oko drugih zadataka. U takve grupe aktivista oko pojedinih problema jednako bi se uključivali vojnici, podoficiri i oficiri, već prema svojim sposobnostima i uticaju koji pokazuju. Bitno je izdvojiti za sadržaj delatnosti SK najaktuelnija idejno-politička i druga pitanja i oko njih proširiti krug najboljih poznavalaca i najaktivnijih članova, a zatim pronalaziti pogodne oblike za masovan politički uticaj na celu jedinicu i čitav njen sastav. Po svemu sudeći, u ovome se može tražiti put da se ubuduće više obogati rad naših osnovnih organizacija.

Osobito značajno za demokratizaciju partijskog života je sprovođenje načela demokratskog centralizma, o kome se tako mnogo, često i protivrečno, raspravlja. Kroz njega se ogleda i odnos foruma i članstva, pa se već sada traže mogućnosti da forum bude manje komandni punkt, a više organizator i pokretač inicijativa i različitih predloga; da članstvo bude aktivniji činilac u politici Saveza komunista Jugoslavije. Po mome mišljenju, demokratski centralizam nema magičnu moć u tome, jer je on samo princip a ne suština odnosa. Ne bi se doprinelo demokratizmu kada bi se uloga rukovodstava smanjila i kada bi se njihove direktive shvatale manje obaveznim, niti kada bi se ostavile nedovoljno povezane mnogobrojne osnovne organizacije u zemlji i sl. Dokle god, po mome mišljenju, bude postojala organizacija SK, ona će morati da reguliše odnose članstva prema odlukama rukovodstava i obaveza ovih prema članstvu. Međutim, danas je razvitak došao dotle da postaje neophodno da se i u novom Statutu SK jače razrade kompetencije osnovnih organizacija, demokratski oblici njihovog uticaja na izgrađivanje partijske politike, način uticanja na rad komiteta, na obaveze i odgovornost članova foruma pred članstvom SK. Kraće rečeno, da se u sprovođenju ovog načela više razvija njegova demokratska strana. A da bi se ona razvila, biće potreban duži proces.

No i dalje će biti i analiza i rasprava na forumima, uz sve veću konsultaciju komunista, kao i njihovih odluka koje će članstvo morati da sprovodi.

Možda je u svemu ovome, pored sadržaja rada, najbitnije ostvarivanje demokratskih odnosa i metoda u radu svake organizacije SK, ispoljenih kroz mogućnost postojanja različitih mišljenja i predloga do formiranja stavova i završnih odluka; u stepenu razvijenosti kritike i pozivanja na odgovornost svakoga, bez obzira na čin i položaj; u ravnopravnom položaju članova u odnosu na partijske zadatke i obaveze; u javnosti u političkom odlučivanju i uticaju u sredini gde komunisti žive i rade. Organizacije SK moraju obezbeđivati takve odnose i kritiku da osuđuju prigušivanje mladih od strane starijih, da sprečavaju da pojedinci uzurpiraju položaj u forumima SK, ili da oni iz vojne organizacije nameću iste odnose i u SK, pa unose podozrenje među komuniste, podvajanje na miljenike i nepoželjne ili na druge načine razbijaju solidarnost i jedinstvo komunista. Snažna organizacija će stvoriti atmosferu punu drugarstva i humanosti, u njoj će se i mlađi i stariji zbližavati i graditi svoje jedinstvene poglede prema svojim mogućnostima i pripremati se za političku delatnost u svojoj sredini.

Razume se da će uvek biti nužna posebna briga organizacije SK da se razvije ovakva demokratska atmosfera i sprečava izrodavanje pojedinaca ili pasivnost mladih i nepoverenje u njihove mogućnosti. U atmosferi sadašnjih pogodnijih organizacijskih promena o kojima se govori, biće neophodno što više gajiti i razvijati takvu atmosferu i u životu komunista u armiji.

Demokratizam u organizaciji SK u armiji nije u oprečnosti sa ustrojstvom vojne organizacije. Kao što vidimo, on postoji i razvija se, kao i u mnogim organizacijama SK van armije. Istina potpunije, bogatije i svestranije sadržaje i raznovrsnije obaveze i uticaj imaju organizacije SK u samoupravnim institucijama društveno-ekonomskog sistema, nego što je to moguće imati u armiji. Ali, i komunisti u armiji dobrim delom će sve više kao građani pratiti i učestvovati u društvenom životu i kroz delatnosti svojih organizacija raspravljati o društvenim i političkim pitanjima sredine u kojoj žive. U tu svrhu biće korisni i povremeni dogovori aktiva komunista iz JNA i onih na terenu, razmena iskustava, razna savetovanja i seminari na terenu i sl. Kroz te i druge oblike samo može da se razgrana i jača društvena uloga armije i njen progresivni uticaj. Oblast političkih i idejnih pitanja šireg značaja ostaje jednaka u sadržaju organizacija u armiji i na terenu, kao i pitanja međuljudskih odnosa, kritike, borbe mišljenja i druga. U tome su specifičniji sadržaji vezani za vojnu izgradnju koje smo, treba otvoreno reći, i prenaglašavali u poređenju sa pomenutim, a često i fetišizirali vojne specifičnosti i u razradama zadataka i obavezama komunista u armiji. Danas je moguće i nužno da komande i njihovi organi, kao i organi vlasti i samoupravljanja na terenu, što više ispolje svoju ulogu i ostvaruju svoje nadležnosti, pa će organizacijama SK ostajati da se aktiviraju najviše na krupnijim pitanjima iz te oblasti koja imaju širi vojni i politički značaj.

Moglo bi se reći da — u kojoj meri bude dolazilo do izmena u obimu i važnosti tih sadržaja u korist idejno-političkih, u toj meri će biti moguće da se i partijski život komunista u armiji sve više približava društveno-političkom životu i praksi komunista van armije. I pored dugotrajnijih i osobito značajnih zadataka u vojnoj izgradnji, delatnost komunista sve više mora izlaziti iz podređenosti sitnom prakticizmu i poprimiti karakter idejno-političkog i vaspitnog delovanja, što jedino može da jača vodeću ulogu SK.

U celokupnosti sadanjih konkretnih i opštih razmatranja o ulozi Saveza komunista, kroz razvijenu političku aktivnost i stvaralačko istraživanje najboljih rešenja do novog kongresa — sve ovo podstiče i obavezuje organizaciju SK u armiji da se ne zadrži na postojećem iskustvu, nego da smelije i odlučnije obogaćuje svoju vodeću ulogu i demokratizuje svoj unutrašnji život. To će bez sumnje i istovremeno učvršćivati moralno-političku snagu naše armije i produbljivati njenu životnu povezanost sa narodom i progresivnu političku ulogu u društvu.

General-potpukovnik
Branko BOROJEVIĆ